

OCMW van Schaarbeek

Foto: Carlo CALDARINI

Sociaal Observatorium

FOCUS 3 / september 2021

**Eerste balans van de socio-economische gevolgen van de
pandemie**

Cijfers, interpretaties, pistes

Deze analyse kan op volgend adres worden gedownload <https://bit.ly/3nisWE3>

CPAS DE SCHAERBEEK OCMW VAN SCHAARBEEK
Boulevard Auguste Reyerslaan 70- 1030 Schae(a)rbeek

☎ 02 435 51 37
@ info@cpas-schaerbeek.brussels info@ocmw-schaerbeek.brussels

ANDERE ANALYSES VAN HET SOCIAAL OBSERVATORIUM

Premier rapport d'observation 2019

🔗 <https://bit.ly/2HvSDN1>

Premier rapport d'observation 2019. Annexe statistique

🔗 <https://bit.ly/2SU6Ecq>

Eerste observatierapport 2019. Synthese

🔗 <https://bit.ly/2u9hbs8>

Focus 1/2020. De l'article 60 à l'emploi d'insertion

🔗 <https://bit.ly/302FdBN>

Focus 2/2020. Avoir 20 ans au temps du Covid

🔗 <https://bit.ly/3nUBPDp>

INFO:

✉ carlo.caldarini@cpas-schaerbeek.brussels

Om deze analyse te citeren:

Caldarini C., *Eerste balans van de maatschappelijke effecten van de pandemie. Cijfers, interpretaties, pistes* OCMW van Schaarbeek, Sociaal observatorium, Focus 3, 2021 (<https://bit.ly/3nisWE3>)

VOORWOORD	5
Inleiding	7
Maatschappelijke ongelijkheid inzake gezondheid	9
Rechtstreekse gevolgen van de pandemie voor de doelgroep van de OCMW's	11
<i>Zoom op Schaarbeek</i>	13
Gevolgen van de pandemie op werkgelegenheid en werkloosheid	15
<i>Achter de stabiele indicatoren van de arbeidsmarkt gaat een grote ongelijkheid schuil</i>	16
<i>Zoom op Schaarbeek</i>	17
<i>Een ogenschijnlijk paradoxaal verschijnsel: de non take-up van sociale rechten</i>	19
<i>De digitale kloof</i>	20
<i>Tijdelijke werkloosheid</i>	21
<i>Atypische werkgelegenheid</i>	22
Gevolgen van de pandemie voor het bedrijfsleven	24
<i>Zoom op Schaarbeek</i>	26
Gevolgen van de pandemie voor studenten	26
Wat kunnen we daaruit besluiten?	27
Bronnen	29

We verwijzen in dit document met algemene bewoordingen naar personen, waarmee we zowel vrouwen als mannen bedoelen.

VOORWOORD

Onze vertrouwde ijkpunten als burger, maar ook als werknemer, zijn sinds medio maart 2020 bij het begin van de gezondheidscrisis flink dooreengeschud. In korte tijd moesten we het hoofd bieden aan een lockdown zonder voorgaande en als OCMW-medewerkers de continuïteit van onze openbare dienstverlening waarborgen.

Nagenoeg alles viel stil, maar de OCMW's bliezen present.

Met de hete adem van de crisis in de nek werden wel een aantal maatregelen getroffen, maar al die tijd ontbrak het ons aan de nodige afstand om de complexiteit van de situatie te analyseren. Niettemin tekent een eerste reeks vaststellingen zich af: de gezondheidscrisis legde een dubbele kloof voor de meest kwetsbare medeburger bloot: de digitale kloof en de onderliggende maatschappelijke.

Bovendien zagen de OCMW's zich verplicht hun interne organisatie en hun standaardprocedures te herdenken: er werden shifts van teams opgezet om mensen face-to-face te woord te kunnen staan, de doelgroep te ontvangen en fysiek contact toch maximaal te beperken, de beslissingsorganen vergaderden via videoconferenties... Kwam daar nog de interpretatie bovenop van een normatief en regelgevingskader dat nagenoeg dagelijks werd bijgestuurd: bepalingen allerhande van uiteenlopende institutionele actoren volgden elkaar in hoog tempo op en ook het beheer van de toegekende uitzonderlijke subsidies bracht de nodige problemen met zich mee.

Wat tot voor twee jaar nog ondenkbaar werd geacht, was plots werkelijkheid.

Om de continuïteit van de openbare dienstverlening te verzekeren, moest ons OCMW snel concrete en innoverende maatregelen nemen: oprichting van een Covid-cel via een actieplan dat met name voorzag in meer maatschappelijke werkers, oprichting van een virtuele werkgelegenheidstabel door het departement SPI, het departement HR moest een reglement rond telewerk opstellen, de informaticadienst instrumenten uitrollen om de hybride werking van de teams mogelijk te maken en de documenten te dematerialiseren,... en ga zo maar door. Organisatorisch werden alle zeilen bijgezet om goedschiks, kwaadschiks die wereldwijde maatschappelijke en economische storm te trotseren.

Ook vandaag staan de OCMW's voor nog heel wat uitdagingen. Fundamentele vraag daarbij is welke vorm het maatschappelijk werk post-corona zal aannemen? Nu de tijd aangebroken is om de gevolgen van de pandemie nader te bekijken, staan de OCMW's voor nog een uitdaging: de socio-economische impact van de gezondheidscrisis schetsen en die ook weer te boven komen. Dat is wel degelijk de bedoeling van onderhavige studie van het Sociaal observatorium van het OCMW van Schaarbeek, waarmee we een "eerste balans van de maatschappelijke effecten van de pandemie" trachten te maken.

Als cruciale speler op het terrein die rechtstreeks in contact staat met de bevolking, vervullen de OCMW's een kostbare en legitieme rol bij deze analyse. Een grondige beschouwing die kwantitatieve en kwalitatieve elementen aan elkaar koppelt, moet een aanvulling worden op alle concrete acties die iedere dag opnieuw voor de meest kwetsbaren worden ondernomen.

Amélie Vanwissen

Secretaris-Generaal van het OCMW van
Schaarbeek

21 september 2021

Inleiding

Als een buitenaards wezen zich op basis van de statistieken een beeld zou moeten vormen van de sociaaleconomische toestand van België, dan zou het denken dat het land een periode van economische hoogconjunctuur beleeft: snelle ontwikkeling van telecommunicatie en telewerk, stabiele indicatoren van de arbeidsmarkt en zelfs vooruitgang in de armste gemeenten, een uitgesproken daling in aantal bedrijfssluitingen en faillissementen, een quasi-stabiel aantal personen dat aangewezen is op sociale bijstand, vlieg- en wegverkeer en een graad van verontreiniging die de goeie kant uitgaan.

Net als dat buitenaardse wezen vragen ook de technische en beleidsverantwoordelijken van de 581 OCMW's van België, de andere beslissingsnemers van het land en de doorsneesterveling wereldwijd zich af wat de sociale gevolgen zijn van die pandemie.

Krijgen we te maken met plotse, ongewenste en onvoorziene gebeurtenissen, dan gaan we reflexmatig op zoek naar gegevens. Wie niet beter weet, gaat lukraak op het internet en op de sociale media op zoek naar informatie. De meest scherpzinnig geesten zijn intussen bezig met indicatoren, met meten wat er gaande is, met begrijpen waar we stonden en waar we nu op afstevenen.

Federaal startte de FOD Maatschappelijke Integratie, samen met de drie gewestelijke federaties van de OCMW's, onmiddellijk een maandelijks enquête op met de vraag aan de Centra daaraan te willen meewerken; ons Centrum is op die vraag ingegaan. Doel is om *“de situatie op de voet te volgen en gefundeerde projecties op te stellen om maatregelen te nemen die de begeleiding en de ondersteuning van de hulpbehoevenden verbeteren”*.¹

Deze grootschalige monitoring brengt een aantal belangrijke tendensen aan het licht, zoals de sterke stijging van zogenaamde aanvullende steun, de minder zichtbare toename van personen aangewezen op een leefloon (LL) en, algemeen, een daling van het beroepsinkomen.

Dat is het nationale verhaal. Besluiten trekken op lokaal vlak ligt iets moeilijker. Bekijken we de gegevens op niveau van het eigen OCMW, dan tekent zich hier en daar wel een toename of daling af, maar niet zo uitgesproken dat de lokale maatschappelijke bijstand automatisch kan worden bijgestuurd.

We merken een toegenomen druk en een stijging van de vraag, maar de gegevens waarover we beschikken werpen niet echt licht op de zaak.

Kortom, we merken - net als alle OCMW's en sociale diensten - dat de druk en de vraag in deze periode van pandemie toenemen, maar de gegevens waarover we beschikken zijn niet echt verhelderend.

Het probleem is dat die plotse veranderingen ook onze radar lijken te verstoren. De crisis als gevolg van de verspreiding van het Covid-19-virus zadelde ons niet alleen op met ongekende problemen, maar tast blijkbaar ook ons vermogen aan om indicatoren te produceren en te analyseren. Als zelfs de productie bij Statbel in de problemen kwam, kun je je afvragen hoe het andere kleinere organismen dan verging die het met minder dan het Nationaal Instituut voor de Statistiek moeten zien te rooien.²

Voor de gezondheidsinstanties bleek het bijhouden van de sterftecijfers al een opgave, en dan hadden we het nog niet over besmette, of erger nog, geïmmuniseerde personen. Reden daarvoor moet op drie vlakken worden gezocht.

Eerst en vooral hadden de social distancing regels die op korte termijn binnen alle organisaties werden uitgerold, met name in de vorm van telewerk, een impact op iedere vorm van productie, ook op de productie van statistieken.

¹ FOD Maatschappelijke integratie, Enquête Sociale impact Covid-19, februari 2021 ( ).

² “Coronacrisis: impact op statistiekproductie Statbel” (<https://statbel.fgov.be/nl/nieuws/coronacrisis-impact-op-statistiekproductie-statbel>).

Tweede en moeilijker te vatten oorzaak is dat bepaalde fenomenen, zoals de verspreiding van een virus en de daardoor veroorzaakte besmettingen en overlijdens, slechts onrechtstreeks kunnen worden gemeten, zonder duidelijk akkoord over de wijze waarop die moeten worden gedefinieerd, geïdentificeerd en gemeten. Gevolg is dat wetenschappers wereldwijd het werkelijke sterftecijfer correct trachten te ramen terwijl de pandemie nog in alle hevigheid woedt. Binnen een kluwen van onnauwkeurige of onvolledige data trachten ze de overlijdens rechtstreeks veroorzaakt door het virus te scheiden van overlijdens door andere factoren zoals comorbiditeiten of, moeilijker nog, door besnoeiingen in de gezondheidsuitgaven, een bedje waarin haast alle landen de afgelopen jaren ziek waren. Die antwoorden zullen we pas over enkele jaren kennen.

De derde en voornaamste reden is dat de verschijnselen zelf die men wilde monitoren, zodanig wijzigden dat dit ook gevolgen had voor de statistische opvolging.

Dan is er nog een andere - minder besproken - factor, namelijk de onzichtbaarheid van bepaalde sociale fenomenen.

Eenzijds zijn er uitgesproken kwetsbare groepen: personen zonder vaste woon- of verblijfplaats, mensen die hier illegaal verblijven, die zonder contract aan het werk zijn, schijnzelfstandigen, ... En dat zijn er maar enkele; zij komen niet of nauwelijks voor in de beschikbare statistieken. Het inkomen en de levensomstandigheden van die personen zijn dan ook moeilijk te vatten en blijven onbekend. Ook op het vlak van de administratieve gegevens worden personen die weliswaar in het bevolkingsregister zijn ingeschreven, maar in geen enkele databank van de sociale-zekerheidsinstellingen voorkomen, enkel geregistreerd via de KSZ onder een onbekend statuut; en die vlag dekt heel uiteenlopende ladingen, gaande van diplomaten tot mensen zonder eigenlijk inkomen of met een inkomen dat niet onder de sociale zekerheid valt.³

Anderzijds hebben we het over een wijdverspreid fenomeen, dat met de beleving samenhangt en dus moeilijk in cijfers valt uit te drukken: de desoriëntatie en de emotionele druk door de opeenvolgende veranderingen. De overheid rolde op alle niveaus een batterij aan maatregelen uit om de economische en sociale verliezen door de pandemie te trachten compenseren.

Hoewel in de meeste gevallen doeltreffend, nam het aantal procedures en nieuwe criteria door dit arsenaal hand over hand toe. Tussen face-to-face en telewerk, lockdown en opheffing daarvan, hebben diegenen die al die procedures moesten toepassen, de maatschappelijke werkers van de eerste lijn op kop, alle zeilen moeten bijzetten om zich aan die veranderingen aan te passen.

Bij iedere nieuwe golf van veranderingen werden sommige maatschappelijke werkers overstelpt en terwijl de ene bepaling nog niet was verteerd, werd de volgende al opgediend.

Hoe moeten de economische en maatschappelijke gevolgen van die crisis die nog niet voorbij is in kaart worden gebracht, of hoe de gevolgen ervan voor de toekomst te voorspellen? En hoe breng je dat veralgemeende gevoel van uitputting, van overbevroegd worden in rekening, waar in de officiële statistieken geen spoor van te bekennen valt?

Niemand die daar op dit ogenblik een sluitend antwoord op kan geven. En toch doen heel wat overheidsinstellingen, verenigingen, universiteiten, onderzoekscentra en studie bureaus die beter zijn toegerust dan wij al het mogelijke om een licht te werpen op de situatie. Het beeld dat ontstaat als we de verschillende puzzelstukjes samenvoegen, bevat nog heel wat grijze zones, maar toont toch al een aantal mogelijke pistes.

Op de volgende pagina's onderzoeken we de volgens ons voornaamste fenomenen die in het oog moeten worden gehouden; daarbij houden we zoals de omslagpagina aangeeft in het achterhoofd dat

---

³ Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, *Welzijnsbarometer 2020*, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, Brussel, 2020, p. 8.

het slechts een eerste balans is van de maatschappelijke effecten van de pandemie, en dat er de komende maanden en jaren nog heel wat doorgedreven studiewerk moet worden verricht.

In dit stadium lijken drie elementen duidelijk.

Eerst en vooral dat de Corona-factuur voor de zwaksten onder ons (individuen, sociale groepen, ondernemingen en gebieden) heel gepeperd is. Ten tweede, zoals we al aanstipten, zijn de actuele gegevens fragmentarisch en contradictorisch. Tot slot moeten die data worden gestaafd door andere analyses die meer dan van cijfermateriaal uitgaan van kwalitatieve data zoals observatie en getuigenissen.

Maatschappelijke ongelijkheid inzake gezondheid

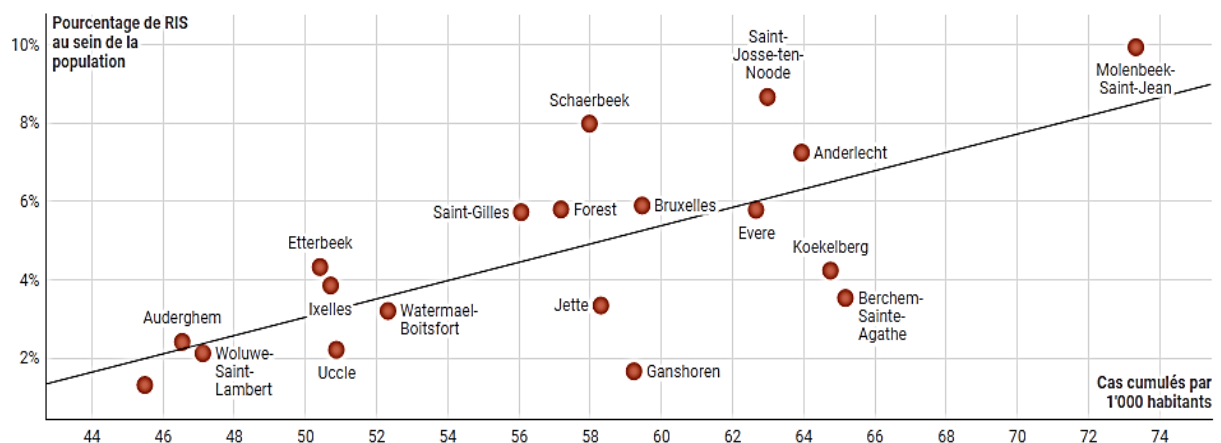
De Brusselse gemeenten met het hoogste aantal leefloners kampen doorgaans met een hoger aantal Covid-gevallen dan de rest van het Gewest.

Die trend ontwaren we in alle Brusselse gemeenten: de gezondheidscrisis is meer uitgesproken in de meest kwetsbare gemeenten.

De Brusselse gemeenten met het hoogste aantal leefloners kampen doorgaans ook met een hoger aantal

Covid-gevallen dan de rest van het Gewest. Verklaring hiervoor ligt bij een grote bevolkingsdichtheid, bij woningen waar het moeilijk afstand houden is, en bij een aanzienlijk lagere kwaliteit en toegankelijkheid van de gezondheidszorg dan elders in het land (zie afbeelding hierna).

Aantal besmettingen met Covid-19 t.o.v. het aantal leefloners in de Brusselse gemeenten

Bron: Anaëlle Lucina en Matthias Masini, 2021

De socio-economische ongelijkheid, die samenhangt met bijvoorbeeld inkomen, tewerkstelling, opleiding, maar ook met demografische verschillen zoals leeftijd of geslacht, gaan inderdaad gepaard met een ongelijke blootstelling aan omgevingsrisicofactoren. Ze dragen bij tot een ongelijke gezondheid, waarbij kansarme groepen duidelijk meer risico lopen op gezondheidsproblemen.

Een bondige en concrete indicator van die ongelijkheid is de levensverwachting bij de geboorte. De levensverwachting van een pasgeboren meisje van wie de moeder in Sint-Pieters-Woluwe woont, bedraagt 86,7 jaar. De levensverwachting van een meisje dat op hetzelfde ogenblik wordt geboren uit een moeder die in Schaarbeek woont, is 4 jaar minder. Ook tussen kinderen van het mannelijke

geslacht is er een verschil in levensverwachting, hoewel dat toch kleiner is. Anders gesteld; armoede beïnvloedt de gezondheid van de mens, en zelfs meer bij vrouwen dan bij mannen.⁴

Dit grote verschil valt hoofdzakelijk te verklaren doordat het socio-economisch profiel van inwoners van Schaarbeek merkelijk lager scoort dan dat van inwoners van Sint-Pieters-Woluwe (zie onderstaande tabel).

	Schaarbeek	Sint-Pieters-Woluwe	Verskil in %
Gemiddeld inkomen per inwoner (aangifte 2019):	12389	21253	+71,5
Werkloosheidsgraad (1/2021)	16,9	7,9	-53,3
Laaggeschoolde werkzoekenden % (1/2021)	21,1	13,4	-36,5
Werkzoekende OCMW-gebruikers % (1/2021)	12,1	7,2	-40,5
Leefloon per 100 inwoners (9/2020)	5,1	0,9	-82,4
Recht op verhoogde tegemoetkoming % (2018)	38,7	12,6	-67,4
Patiënten van wijkgezondheidscentra per 10.000 begunstigden (2018)	1859	176	-90,5
Levensverwachting bij geboorte (vrouwen 2016)	82,8	86,7	+4,7
Levensverwachting bij geboorte (mannen 2016)	78,7	81,8	+3,9
Kindersterftecijfer op 1000 geboortes (2016)	3,5	1,8	-48,6

Bronnen: POD-MI, Actiris, RVA, BISA, IMA. Berekeningen: OCMW van Schaarbeek (Sociaal observatorium).

Ook inzake preventie is de ongelijkheid uitgesproken, denk aan preventieve tandzorg of kankerscreening:

	Schaarbeek	Sint-Pieters-Woluwe	Verskil in %
Preventieve mond- en gebitsverzorging % (2018)	24,7	37,8	+53,0
Geen tandartsbezoek % (2018)	29,4	21,7	-26,2
Geen tandartsbezoek 15-17 jaar % (2018)	19,0	8,5	-55,3
Dekkingsgraad van borstkankerscreening (2017)	48,5	61,5	+26,8

Bronnen: IMA. Berekeningen: OCMW van Schaarbeek (Sociaal observatorium).

De meeste middelen voor zorg en preventie zouden moeten gaan naar gemeenten met de laagste inkomens en dus ook de laagste inkomsten uit belastingen.

Binnen de huidige sanitaire context verhoogt armoede de kans op blootstelling aan het virus. Wie in armoede leeft, heeft het door de pandemie dubbel zo zwaar: heel vaak situeert de woning zich in dicht bevolkte buurten en is men ook op het werk overmatig aan het coronavirus

blootgesteld. Als onzekerheid overmatige blootstelling met zich meebrengt, dan vertaalt een gunstige financiële situatie zich in een verlaagd gezondheidsrisico.⁵

Die ongelijkheid kan worden opgevangen door meer aandacht voor preventie en voor een bevordering van de gezondheid, vroegtijdige zorg voor kwetsbare inwoners (waaronder vrouwen die zwanger zijn, kinderen) en voor risicogroepen (zoals druggebruikers).

Een van de voornaamste struikelblokken is dat de gemeenten waar de economische middelen voor gezondheidszorg en preventie het hoogst zouden moeten zijn, net die gemeenten zijn waarvan de

⁴ Zie in dat verband: BISA, Zoom op de gemeenten, Uitgave 2016; Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad. Alle Brusselaars gelijk voor gezondheid? Recente gegevens en cartografie over de maatschappelijke ongelijkheid inzake gezondheid. Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, Brussel, 2019.

⁵ Zie in dat verband: Lucina A., Masini M., "Le virus des inégalités", Alter Échos, 19/01/2021 www.alterechos.be/longform/le-virus-des-inegalites

bevolking zich in de laagste inkomenscategorie bevindt, en dus ook de minste inkomsten uit belastingen halen.

Rechtstreekse gevolgen van de pandemie voor de doelgroep van de OCMW's

FOD Maatschappelijke Integratie, *Enquête Sociale impact Covid-19*, februari 2021, www.mi-is.be

De FOD Maatschappelijke Integratie zette de enquête "Sociale Impact Covid-19" bij aanvang van de coronacrisis op, om een globaal beeld te krijgen van zowel het aantal personen die een steunaanvraag bij de OCMW's indienden als van hun eigenlijke situatie.

Bedoeling is om in nagenoeg reële tijd na te gaan hoe het aantal begunstigden en het aantal nieuwe aanvragen⁶ per type geboden bijstand evolueren. Daarvoor vergaren we naast de vertrouwde administratieve gegevens bijkomende informatie over o.a. de socioprofessionele situatie van de persoon voor de steunaanvraag, de uitgaven die verband houden met bepaalde types toegekende steun, en de bepalingen betreffende de daklozenproblematiek.

De gegevens van die enquête verschillen noodzakelijk van de administratieve gegevens van de "Welzijnsbarometer", die vergaard werden bij de terugbetalingsprocedures van de POD-MI.⁷

De OCMW's werden verzocht om de gegevens in te vullen waarover zij beschikken voor de 3 maanden die voorafgaan aan de lopende maand. Die 3 maanden stemmen overeen met de termijn waarin de administratieve gegevens van de POD-MI nog niet zijn gestabiliseerd omwille van het proces dat een hulpaanvraag doorgaans doorloopt (sociaal onderzoek, rapportage, beslissing raad, uitbetaling, terugbetalingsaanvraag bij de POD-MI). De enquête komt zo tegemoet aan de dringende nood om die periode te overbruggen.

Het probleem dat zich ook voor het OCMW stelt, is dat het enige tijd duurt voor de gegevens zijn gestabiliseerd. Het toesturen van de maandelijkse gegevens is dan ook nuttig en indicatief, maar weliswaar gedeeltelijk betrouwbaar.

Meerdere factoren bepalen de betrouwbaarheid en representativiteit van die gegevens. In de eerste plaats is er het aantal en de representativiteit van de deelnemende OCMW's: volgens het laatste verslag dat de POD-MI (februari 2021) publiceerde, namen meer dan 320 OCMW's deel aan de enquête, die samen zowat 75% van de begunstigden van een LL vertegenwoordigen. Hoe elk OCMW de instructies interpreteert en toepast, is ook van groot belang voor de betrouwbaarheid en de representativiteit van die data (de POD-MI publiceerde in dat verband een handleiding).

En terwijl het aantal respondenten een variabele is die technisch kan worden aangepast, blijkt de samenhang van de gegevens die ieder OCMW overmaakt objectief gezien heel wat moeilijker te controleren.

Gelet op het voorgaande en met enige omzichtigheid bij de interpretatie van de gegevens tonen de nationaal geëxtrapoleerde resultaten aan dat de tewerkstellingscrisis in het kielzog van de pandemie meerdere gevolgen had voor de OCMW-doelgroepen:

De tewerkstellingscrisis veroorzaakt door de pandemie laat zich op verschillende fronten bij de OCMW-doelgroepen gevoelen.

⁶ In het kader van deze enquête worden met "nieuwe aanvragen" steunaanvragen bedoeld van mensen die in de voorgaande maand geen enkele hulp van het OCMW ontvingen. De OCMW's worden ook verzocht om "bij die telling ook rekening te houden met het totaal aantal effectieve begunstigden en de nieuwe aanvragen van de maand waarvan de toekenningsvoorwaarden nog moeten worden geverifieerd" (POD-MI, *Enquête Sociale impact Covid-19*. Handleiding, mei 2020, p. 5-7).

⁷ POD-MI, Barometer voor maatschappelijke integratie <https://stat.mi-is.be/nl/>

- *Alle vormen van sociale bijstand samengenomen steeg het totaal aantal personen dat op maandbasis bijstand krijgt van een OCMW⁸ tussen januari en december 2020 in heel België van 293000 tot 347000 (+18,4%).* In vergelijking met de residentie bevolking, steeg het aantal begunstigten per 1000 inwoners overeenkomstig (van 25 tot ongeveer 30).
- *Wat de aanvullende sociale steunmaatregelen betreft, stellen we een sterke stijging vast⁹.* Het aantal begunstigten van minstens een van deze steunmaatregelen steeg van ongeveer 160000 in januari 2020 tot ongeveer 215000 in december 2020 (+34,4%). Op nationaal niveau betekent dit dat meer dan 60% van de OCMW-begunstigten minstens één aanvullende sociale steunmaatregel ontvangt die al dan niet gekoppeld is aan een structurele vorm van bijstand (LL, ELL of tewerkstelling).

Het vaakst gaat het hier om de volgende types hulp: voedselhulp (+68,0%), financiële hulp (+51,3%), hulp bij schuldbemiddeling (+27,0%) en dringende medische hulp (+15,9%).

De stijging van de verschillende vormen van bijstand verliep niet synchroon: eerst schoot de voedselhulp de hoogte in; dat was tijdens de eerste golf. Pas vanaf de zomermaanden tekende zich een duidelijkere toename af van schuldbemiddeling, terwijl de financiële steun vooral tijdens de laatste maanden van 2020 aanzienlijk steeg (samen met een hernieuwde opflakking van de vraag naar voedselhulp).

- *Ook het aantal personen dat een leefloon (LL) ontvangt, stijgt, maar in mindere mate.* Het aantal begunstigten van een leefloon steeg van ongeveer 147000 in januari 2020 tot +/- 155000 in december 2020 (+5,1 %). Tijdens de eerste lockdown, van februari tot april 2020, ontvingen ongeveer 5000 personen meer een leefloon (+3,3 %).
- *Het aantal begunstigten van het equivalente leefloon (ELL) steeg tussen januari en december 2020 met +8,4%.*
- *Het aantal begunstigten dat over een beroepsinkomen kan beschikken, daalt aanzienlijk.* Door het verlies van hun beroepsinkomsten gaat een grote groep van de leefloners over van een gedeeltelijk naar een volledig LL.

De groep van begunstigten van een gedeeltelijk LL halveerde, terwijl haast dubbel zoveel mensen als tevoren een werkloosheidsuitkering ontvangen (+101,2% van februari tot april 2020). Aan het einde van de lockdown keerde deze trend zich om, zonder echter ooit het niveau van vóór de crisis te bereiken.

- *Meer dan voordien klopten mensen met een baan tijdens de lockdown aan voor steun.* Heel wat nieuwe aanvragers van steun, behoorden eerder tot de economisch actieve bevolking: werknemers met een vast contract of een contract van onbepaalde duur, zelfstandigen, uitzendkrachten, jobstudenten en werklozen. In maart 2020 werd 38% van de nieuwe steunaanvragen ingediend door personen die voorheen behoorden tot een van die

⁸ Wat het aantal begunstigten betreft, wijzen we erop dat iedere persoon in deze enquête slechts een keer wordt geteld, ongeacht de verschillende bijstandsvormen die hij ontvangt. Dat geldt zowel voor de totale tellingen als voor de tellingen van iedere afzonderlijke steuncategorie, en net zo goed voor de nationale gegevens als voor de gegevens van ieder OCMW afzonderlijk. Dat maakt dat het totaal van de begunstigten van iedere afzonderlijke hulpcategorie dus logischerwijze hoger zal liggen dan het totaal aantal begunstigten (POD-MI, *Enquête Sociale impact Covid-19. Handleiding*, mei 2020, p. 5).

⁹ Onder aanvullende sociale steun wordt de bijstand door het OCMW bovenop een inkomen bedoeld. Dat inkomen kan zowel een loon (artikel 60§7 van de organieke wet) als een vervangingsinkomen zijn (meer bepaald een LL of ELL, maar ook een werkloosheidsuitkering, pensioen, enz.). Zie: Cherenti R., *Les aides sociales complémentaires en CPAS. Étude exploratoire*, UMons / CeRiS, januari 2020, p. 27.

beroepscategorieën. Dit zijn echter extrapolaties van een beperkt aantal OCMW's, vermits de meeste centra, ook Schaarbeek, dit soort informatie niet registreert.

- *Specifieke statuten zoals zelfstandigen of kunstenaars zijn nauwelijks vertegenwoordigd.* De verwachte golf van zelfstandigen en kunstenaars is er niet, of nog niet, gekomen. Binnen de nieuwe aanvragers van steun bedraagt het aandeel zelfstandigen nog steeds minder dan 2%; dat van de kunstenaars schommelt tussen de 0% en 0,2%. De enquête toont dus geen betekenisvolle stijging van deze beroepscategorieën. Het kan dat die specifieke groepen eerst hun eigen financiële reserves aanboren en hun overige sociale rechten uitputten voordat ze steun van het OCMW vragen en dat die golf nog later opduikt. Ook in andere crisissituaties, zoals die van 2007-2008, deed de stijging van het aantal begunstigden van het OCMW zich pas later, vanaf 2009, voor.

De verwachte golf van aanvragen van zelfstandigen en kunstenaars bleef uit. Het kan dat die personen eerst hun eigen financiële reserves aanboren en hun andere sociale rechten uitputten voordat ze steun van het OCMW vragen en dat die golf, net als tijdens de crisis van 2007-2008 nog later opduikt.

Zoom op Schaarbeek

Hoewel die gegevens toelaten om nationaal conclusies te trekken en beslissingen te sturen zijn ze op het niveau van een enkel OCMW veel moeilijker te interpreteren en lijken ze op bepaalde vlakken zelfs in tegenspraak met de trends die we hiervoor ontwaarden.

Een overzicht van de voornaamste vaststellingen volgens de gegevens die het OCMW van Schaarbeek op basis van haar sociale software bezorgde aan de POD-MI:

- *Zonder onderscheid naar eigenlijke sociale steunmaatregel varieert het aantal rechtstreekse begunstigden¹⁰ van OCMW-steun tussen de 12500 (maandgemiddelde van het jaar 2020) en 12800 (maandgemiddelde van de eerste 6 maanden van het jaar 2021), wat neerkomt op een toename van +2,6%.*

Volgens die cijfers, zijn meer dan 95 inwoners van Schaarbeek op 1000 momenteel rechtstreekse begunstigden van minstens een categorie steun van het OCMW, wat driemaal hoger is dan het nationaal gemiddelde.

- *Nemen we alle personen ten laste van de rechtstreeks begunstigde in aanmerking, die bijgevolg zogenaamde onrechtstreekse OCMW-steun genieten (27% van de begunstigden heeft een gezin ten laste), dan loopt het totale aantal personen die het OCMW van Schaarbeek steunt, ongeacht de specifieke sociale steunmaatregel, op tot nagenoeg 20000¹¹, of 145 (rechtstreekse en onrechtstreekse) begunstigden voor 1000 inwoners.*
- De populatie van het OCMW van Schaarbeek geniet gemiddeld 2 sociale-steuncategorieën per persoon. Dat gemiddelde daalt tijdens de pandemie.

Ongeacht het type sociale bijstand zijn 95 op de 1000 inwoners van Schaarbeek rechtstreeks begunstigden van het OCMW, wat driemaal hoger ligt dan het nationaal gemiddelde.

Nemen we de begunstigden in aanmerking met ook een gezin ten laste dan kunnen we het totale aantal personen die steun van het OCMW van Schaarbeek ontvangen voor alle sociale steunmaatregelen samen ramen op meer dan 20000, wat neerkomt op ongeveer 160 begunstigden voor 1000 inwoners.

¹⁰ De term "rechtstreeks begunstigde" verwijst naar de persoon die de door het OCMW toegekende steun ontvangt. De "onrechtstreekse begunstigden", m.a.w. de overige personen die ten laste kunnen zijn van de rechtstreekse begunstigde en die dus onrechtstreeks steun genieten, werden bij deze berekening niet in aanmerking genomen. Tenzij anders vermeld gaan de cijfers in dit rapport enkel uit van de rechtstreekse begunstigden.

¹¹ 19.256 in juni 2021.

- *Het aantal begunstigden van een LL stijgt tijdens de pandemie, maar niet volgens de verwachte verhoudingen: +1,6% tussen februari en april 2020 (eerste lockdown), +5% tussen januari en december 2020. De toename van het aantal begunstigden van equivalente sociale steun (ELL) is meer uitgesproken, maar nog steeds onder het nationaal gemiddelde: +7% van januari tot december 2020.*
- *Het aantal begunstigden van aanvullende sociale steun stijgt tijdens de pandemie niet. Het maandelijks gemiddelde blijft van januari tot december 2020 stabiel rond de 12000 en ook tijdens de eerste maanden van 2021 wijzigen die cijfers niet fundamenteel.*

In Schaarbeek ontvangt inderdaad 95% van de begunstigden van het OCMW minstens één aanvullende sociale steunmaatregel, al dan niet gecombineerd met een structurele vorm van bijstand (LL, ELL of tewerkstelling). Nationaal is dat slechts 60%.

Ongeveer 4000 begunstigden (37%) genieten minstens één aanvullende sociale steunmaatregel, zonder gelijktijdige structurele hulp (LL, ELL of tewerkstelling), en +/- 8000 (63%) begunstigden krijgen zowel structurele hulp (LL, ELL of tewerkstelling) en minstens één vorm van aanvullende sociale steun. Het aandeel personen dat slechts structurele steun ontvangt, daalt tijdens de pandemie lichtjes.

Van januari tot december 2020 steeg alleen de financiële steun van 500 naar +/- 700 begunstigden (+ 43%), maar in absolute cijfers vertegenwoordigt dit minder dan 5% van de totale financiële steunmaatregelen die het OCMW toekent.

- *Tegen de nationale trend in stijgt het aantal gedeeltelijke LL in Schaarbeek tijdens deze pandemie en daalt het aantal volledige LL. Dit zou een gevolg kunnen zijn van de komst van nieuwe begunstigden van wie het inkomen daalde, zonder recht te hebben op een volledig LL. Die interpretatie wordt echter tenietgedaan doordat het totaal aantal begunstigden niet lijkt toe te nemen.*
- *Volgens Statbel heeft meer dan 16% van de Schaarbeekse bevolking het statuut van zelfstandige, wat veel hoger is dan in de buurgemeenten zoals Molenbeek en Anderlecht¹². Momenteel weten we echter niet in hoeverre dit segment van de bevolking beroep doet op steun van het OCMW. De wijze waarop onze sociale software de persoonsgegevens van de nieuwe begunstigden registreert, laat niet toe hun sociaal-professionele situatie vóór hun steunaanvraag te bepalen, en dus de aanvragers te kwantificeren die minder ver van de arbeidsmarkt staan.¹³*

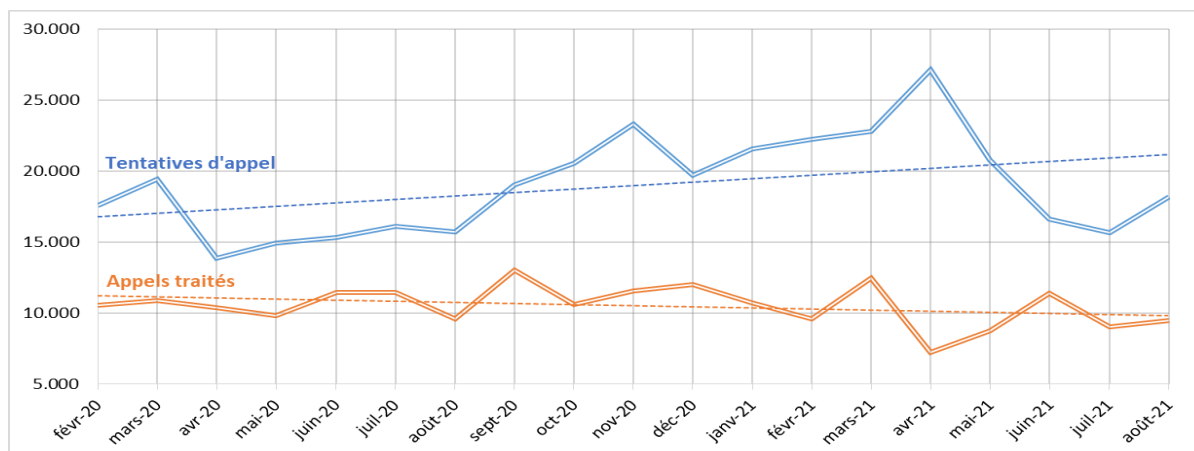
Terwijl het aantal pogingen om het callcenter te bereiken toeneemt, stagneert het aantal behandelde oproepen.

Ook de stroom van oproepen bij het callcenter van het OCMW toont geen explosieve toename van het aantal aanvragen. Terwijl het aantal oproepen tijdens de pandemie toeneemt, stagneert het aantal behandelde oproepen veeleer (zie afbeelding hierna).

¹² Statbel-gegevens: <https://statbel.fgov.be/nl/gemeente/schaarbeek#dashboard10>

¹³ We hebben getracht om d.m.v. steekproeven het aantal begunstigden te bepalen en gebruikten daarvoor de enquêteformulieren van het OCMW van Charleroi. Door de druk en hoogdringendheid van het ogenblik was het niet mogelijk om van dat project een prioriteit van het maatschappelijk werk te maken.

Aantal oproepingen en behandelde oproepen op maandbasis (februari 2020 - juni 2021)

Bron: OCMW van Schaarbeek (callcenter en Sociaal observatorium)

Dat valt deels te verklaren doordat het OCMW zijn werking wegens de pandemie wijzigde: het Centrum is in de namiddag gesloten, de maatschappelijke werkers doen meerdere dagen per week aan telewerk, het aantal face-to-face afspraken werd teruggeschroefd, invoering van nieuwe vormen van steun en van nieuwe procedures, enz.

Die interne wijzigingen, samen met de tsunami aan informatie over nieuwe steunmaatregelen in het kader van de pandemie, maakten de communicatie tussen het OCMW en de bevolking een stuk complexer. Gesprekken waarin uitleg werd verstrekt duurden langer. De gegevens van het callcenter over de gemiddelde duur van de oproepen tonen een stijging van 4-5 minuten naar 6 minuten. Nog steeds volgens die gegevens betekent iedere bijkomende minuut dat er op maandbasis gemiddeld 1500 oproepen onbehandeld blijven.¹⁴

Gevolgen van de pandemie op werkgelegenheid en werkloosheid

Working group Social impact Corona crisis, *Monitoring van de gevolgen van COVID-19 op werkgelegenheid en sociale bescherming*, Analytische nota, 12 februari 2021, <https://socialsecurity.belgium.be>

De arbeidsomstandigheden van nagenoeg de hele actieve bevolking veranderden door de coronapandemie ingrijpend.

Tijdens de **eerste fase (maart-april 2020)** bleef het banenverlies beperkt, maar werkten velen tijdelijk niet of minder, of werd van huis uit gewerkt. Wie al werkzoekend

was, had veel minder mogelijkheden om de zoektocht naar een baan voort te zetten.

De steunmaatregelen en met name de tijdelijke werkloosheid deden wat ervan verwacht werd: werkzaamheids- en werkloosheidsgraad bleven stabiel en de inkomens werden ondersteund. En toch belandde een niet te verwaarlozen groep professioneel en financieel in de onzekerheid. Jongeren, buitenlanders, laaggeschoolden en personen met een bescheiden loon waren oververtegenwoordigd in de tijdelijke werkloosheid.

De werkzaamheids- en werkloosheidsgraad bleven nagenoeg stabiel en de inkomens werden ondersteund. De meest kwetsbare groepen werden echter zwaar getroffen door de crisis en blijven in de tijdelijke werkloosheid oververtegenwoordigd.

¹⁴ Met dank aan Jean-Louis Lhote voor zijn bijdrage.

Sommige categorieën bleken in eerste instantie tussen de mazen van het net te vallen. Alhoewel gegevens ontbreken vermoeden we dat de meest kwetsbare groepen (daklozen, personen zonder wettige verblijfsstatus, ...) sterk getroffen werden in deze fase.

Ook zelfstandigen uit diverse beroeps- en inkomenscategorieën deden massaal beroep op het crisis-overbruggingsrecht. Ook deden veel zelfstandigen beroep op andere voorziene maatregelen zoals het uitstel van betaling van sociale bijdragen.

In de **tweede fase (mei en juni 2020)** werden de sanitaire maatregelen versoepeld, maar daarbij bleek een snelle terugkeer naar de situatie van voordien allesbehalve vanzelfsprekend. Tijdelijke werkloosheid en andere steunmaatregelen bleven in een aantal sectoren noodzakelijk, maar ook in andere sectoren handhaafde de nood aan ondersteuning zich op een hoog niveau. De impact op de werkzaamheids- en werkloosheidsgraad bleef gelijktijdig gering. Er werd slechts een kleine toename van de werkloosheid waargenomen. Ook de ongelijke effecten van de crisis bleken hardnekkig, en de vermelde groepen bleven oververtegenwoordigd in tijdelijke werkloosheid.

Het beroep op het overbruggingsrecht daalde vanaf juni aanzienlijk, maar bleef ondanks het overbruggingsrecht ter ondersteuning van de heropstart significant. De vraag naar voedselhulp steeg sterk in mei 2020.

Fase 3 (juli - september 2020) werd gekenmerkt door een zekere stabiliteit. De tijdelijke werkloosheid was in bijna alle sectoren beperkter, maar nog steeds ver boven het niveau van vorige jaren. De werkzaamheids- en werkloosheidsgraad bleven betrekkelijk stabiel, maar de verschillen tussen de opleidingsniveaus en de leeftijdsgroepen werden groter, met jongeren en laaggeschoolden als grote verliezers. Hoewel de coronacrisis ongetwijfeld een grote invloed had op vele zelfstandigen, werd de groep die gebruik maakte van het “overbruggingsrecht” gestaag kleiner.

De verschillen tussen de opleidingsniveaus en de leeftijdsgroepen werden groter, met jongeren en laaggeschoolden als grootste verliezers.

De nieuwe coronaopstoot in de herfst van 2020 fnuikte het herstel. Zwaarst getroffen waren de horeca en de sector van “kunst, amusement en recreatie”. De sluiting van de horeca in oktober was direct merkbaar in de cijfers over flexi-jobs en ook de tijdelijke werkloosheid nam opnieuw toe.

In de **lente van 2021** bleef zowel het aantal tijdelijk werklozen als het aantal zelfstandigen dat beroep deed op het “overbruggingsrecht” hoog. Ook de werkzaamheids- en werkloosheidsgraad bleven relatief stabiel.

Achter de stabiele indicatoren van de arbeidsmarkt gaat een grote ongelijkheid schuil.

Deeltijds werkenden en werknemers met heel wat gezinsleden ten laste, zijn op dit ogenblik bijzonder kwetsbaar.

De tijdelijke werkloosheidsuitkeringen compenseren de grootste, onmiddellijke financiële gevolgen bij de loontrekkenden, maar de globale impact op het gezinsinkomen hangt af van het aantal langdurig tijdelijke werklozen. Deeltijds werkenden en werknemers met heel

wat gezinsleden ten laste, zijn in dat opzicht bijzonder kwetsbaar.

In de socio-economisch meest zwakke gemeenten, zoals de Brusselse arme sikkels, is de tewerkstellingsgraad ook het laagst bij de grote gezinnen. Bij hen heeft het verlies van een enkele baan een grote impact op een groter aantal personen.

Voor grote gezinnen heeft het verlies van een enkele baan een grote impact op een groter aantal personen

Het aantal gezinnen dat geen of een beperkte financiële impact meldt, neemt licht toe, met aanzienlijke verschillen tussen zelfstandigen en de andere categorieën; zelfstandigen maken vaker gewag van een grote impact.

In maart en april 2021 meldt echter een duidelijk grotere groep zelfstandigen dan het jaar voordien dat de coronacrisis “geen” of een “beperkte” financiële impact heeft op hun inkomen. De globale impact van COVID-19 op het Belgische gezinsinkomen in 2020 wordt momenteel als relatief beperkt geraamd en ook de impact op het globale armoedecijfer lijkt volgens de eerste simulaties relatief beperkt.

Kijken we enkel naar de groep getroffen en dan is de impact op het gezinsinkomen en het armoederisico wel groter.

Zoom op Schaarbeek

In maart 2021 nam een journalist van *Alter Echos* contact op met het OCMW van Schaarbeek. Het blad - gekend voor zijn kwaliteitsvolle analyses van maatschappelijke kwesties - wilde een beeld van de gevolgen van Covid-19 op tewerkstelling, vooral dan bij de meest kwetsbare populatie.

¹⁵

Steeg de werkloosheid tijdens corona in de meest welvarende gemeenten en daalde ze in de armste gemeenten, zoals Schaarbeek?

Volgens bepaalde gegevens van Actiris zou het werkloosheidscijfer tijdens de pandemie in sommige, vooral rijkere, gemeenten in het zuidwesten van het Gewest, bijvoorbeeld Sint-Pieters-Woluwe, gestegen zijn en in de armste gemeenten, zoals Schaarbeek, gedaald. We gaan na of dat te verklaren valt.¹⁶

We bekijken de gegevens nader en laten ze voor zichzelf spreken.

In de eerste plaats is het werkloosheidscijfer in Schaarbeek niet gedaald: de daling ervan kwam tot stilstand. Het cijfer daalde wel tussen december 2007 (24,7%) en december 2019 (17,5%). Sindsdien stagneerde het. De crisis blokte dus een tot dan toe positieve trend af: de daling van de werkloosheidsgraad.

Tijdens de crisis is het werkloosheidscijfer in Schaarbeek niet gedaald: de daling ervan kwam tot stilstand.

Om terug te grijpen naar de voorbeelden die Actiris aanhaalde, kunnen we melden dat het werkloosheidscijfer in Sint-Pieters-Woluwe tussen december 2007 en december 2019 daalde van 9,5% naar 7,8% om in december 2020 weer te stijgen tot 8,4%.

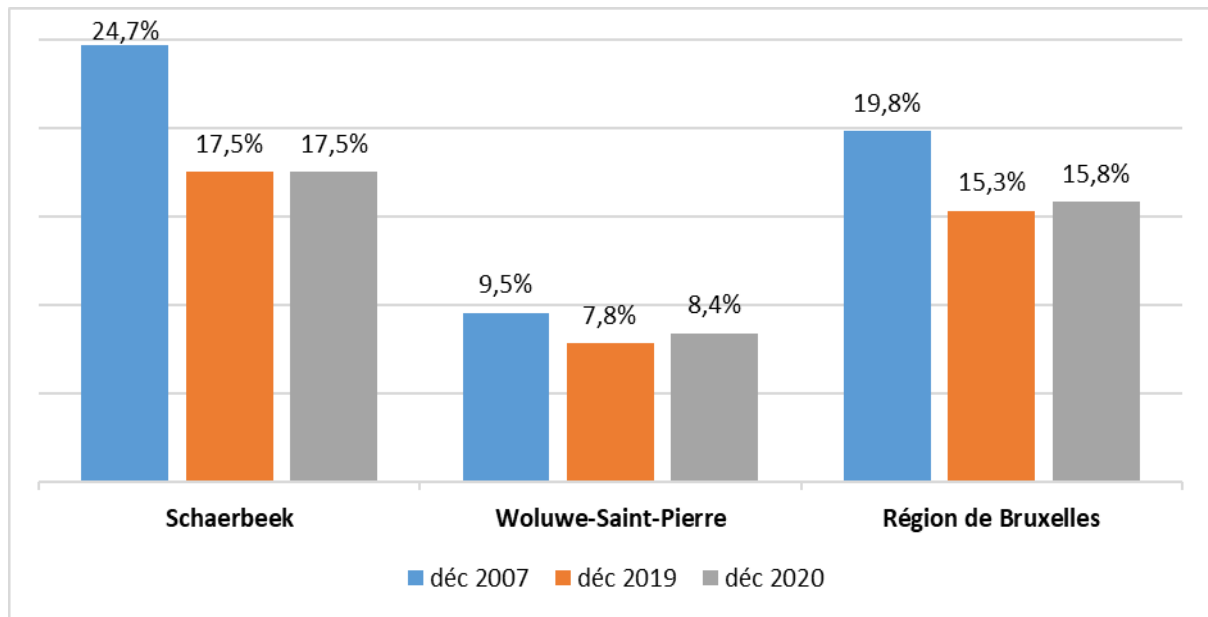
Maar of dit cijfer nu stijgt of daalt, vaststaat dat het werkloosheidscijfer van een gemeente als Sint-Pieters-Woluwe meer dan de helft lager ligt dan dat van een gemeente als Schaarbeek (zie onderstaande afbeelding).

---

¹⁵ De resultaten van deze interessante enquête verschenen in nummer 492: www.alterechos.be/covid-19-la-sale-tronche-de-lemploi.

¹⁶ Actiris, Persbericht, 6 januari 2021 (<https://press.actiris.be/het-brussels-gewest-telde-gemiddeld-88803-werkzoekenden-in-2020-09-meer-dan-in-2019>)

Evolutie van de werkloosheidsgraad in Schaarbeek, in Sint-Pieters-Woluwe en in het Brussels Gewest

Bron: Actiris. Berekeningen: OCMW van Schaarbeek (Sociaal observatorium).

In ieder geval hebben we het over een andere grootteorde en over een ander fenomeen.

Ook moet voor ogen worden gehouden dat dergelijke indicator in het heetst van de strijd sneller kan stijgen als die betrekkelijk laag lag, dan wanneer hij sowieso al hoog was.

Tijdens de crisis daalt het aantal OCMW-gebruikers dat bij Actiris is ingeschreven spectaculair, terwijl de groep werkzoekenden die geen OCMW-gebruiker zijn, aangroeit.

Dit is een vorm van verzadigingseffect. In een gebied van sociale huisvesting waar het werkloosheidscijfer dicht bij 100% aanleunt, kan de crisis onmogelijk meer werklozen creëren dan al het geval was.

Ander opmerkelijk element is dat de aanzienlijke daling van het aantal bij Actiris ingeschreven OCMW-gebruikers, de werkloosheidsgraad in Schaarbeek in theorie op een laag niveau handhaaft.¹⁷

Het aantal werkzoekende OCMW-gebruikers ingeschreven bij Actiris daalt in Schaarbeek tussen februari 2020 en februari 2021 met nagenoeg 25% terwijl dat cijfer bij de niet-OCMW-gebruikers met haast 3% toeneemt (zie onderstaande tabel).

Door Actiris geregistreerd aantal werkloze werkzoekenden, OCMW- en niet-OCMW-gebruikers

Schaerbeek	febr-20	febr-21	Verschil	
OCMW-gebruiker	1 799	1 357	-442	-24,6%
Niet-OCMW-gebruiker	9 358	9 613	255	+2,7%
Totaal	11 157	10 970	-187	-1,7%

Sint-Pieters-Woluwe	febr-20	febr-21	Verschil	
OCMW-gebruiker	94	109	15	+15,96%
Niet-OCMW-gebruiker	1384	1452	68	+4,91%
Totaal	1478	1561	83	+5,62%

Bron: Actiris. Berekeningen: OCMW van Schaarbeek (Sociaal observatorium).

¹⁷ Actiris gebruikt veeleer de term “gebruiker” dan “begunstigde”.

OCMW-gebruikers vonden tijdens de pandemie dus een baan, terwijl de andere, niet-gebruikers, hun baan verloren? Dat kunnen we moeilijk geloven. Wellicht staakten heel wat werklozen omwille van de benarde algemene situatie hun zoektocht naar werk.

In de periode dat het coronavirus alles domineerde en de economische activiteit op een heel laag pitje stond, is het aanbod niet alleen beperkter, maar ook minder aantrekkelijk, vooral voor wie op zoek is naar een eerste baan; denk bijvoorbeeld aan jongeren en buitenlanders, en meer nog aan laaggeschoolden of mensen van wie het diploma niet gehomologeerd geraakt. Die groepen personen zijn uitgesproken vertegenwoordigd bij de OCMW-gebruikers.

In Schaarbeek is één werkzoekende op zes OCMW-gebruiker, en niet één op 16 zoals in Woluwe; net zoals in de andere gemeenten van de arme sikkels van Brussel is dit fenomeen in Schaarbeek zichtbaarder. Beschouwen we enkel de niet-OCMW-gebruikers dan is het aantal werkzoekenden in Schaarbeek gestegen en niet gedaald.

De statistieken van Forem en de VDAB vermelden geen aantallen werkzoekende OCMW-gebruikers. Niets wijst erop dat ditzelfde fenomeen zich niet in Wallonië en Vlaanderen zou voordoen.

Een ogenschijnlijk paradoxaal verschijnsel: de non take-up van sociale rechten

Kortom, de cijfers leggen de verklaring voor die theoretische daling van de werkloosheidsgraad in Schaarbeek bij de personen die het verst van de arbeidsmarkt verwijderd zijn. Dat brengt ons bij de kwestie van de “non take-up van sociale rechten” door de meest kwetsbaren.

In hoge nood grijpen de meest behoeftigen als eerste naast de overheidsdiensten en -steun.

Dit is een ogenschijnlijk paradoxaal fenomeen dat we al in verschillende contexten en situaties hebben waargenomen¹⁸: verhoudingsgewijs blijven in tijden van hoge nood a priori net de meest behoeftigen verstoken van overheidsdiensten en -hulp.

In de huidige sociale en sanitaire crisis waarin heel wat diensten volledig of deels virtueel werden, heeft de digitale kloof dit fenomeen van non take-up nog uitvergroet.

Dit is een vicieuze cirkel: mensen zoeken hun maatschappelijk werker minder vaak op, registreren zich minder bij Actiris, en volgen hun studie of opleiding, enz. ook minder regelmatig.

Volgens de getuigenissen van heel wat maatschappelijke werkers van het CSSA-netwerk (Coördinatie van de Schaarbeekse Sociale Actie), neemt het fenomeen van non take-up van rechten alleen maar toe als de covidmaatregelen strenger worden of fysieke diensten worden stopgezet, beperkt of virtueel gemaakt.¹⁹

Actiris stelt op gewestniveau een daling van het aantal OCMW-gebruikers vast. *“Weinig uitzicht op werk, onderbreking van beroepsopleiding en dienstverlening op afstand, ontmoedigden – aldus Actiris - heel wat werkzoekenden om zich in te schrijven”*.

Die daling ligt in Schaarbeek 50% boven het regionaal gemiddelde. De digitale kloof en linguïstische barrière mogen dus niet worden onderschat.

¹⁸ Dubois H., Ludwinek A., *Access to social benefits: Reducing non-take-up*, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Eurofound), Luxemburg: Bureau voor Publicaties van de Europese Unie, 2015.

¹⁹ CSSA, Synthese van de ochtend en reflectie/ co-constructie over de noden van onze doelgroepen in tijden van Covid, 28 juni 2021.

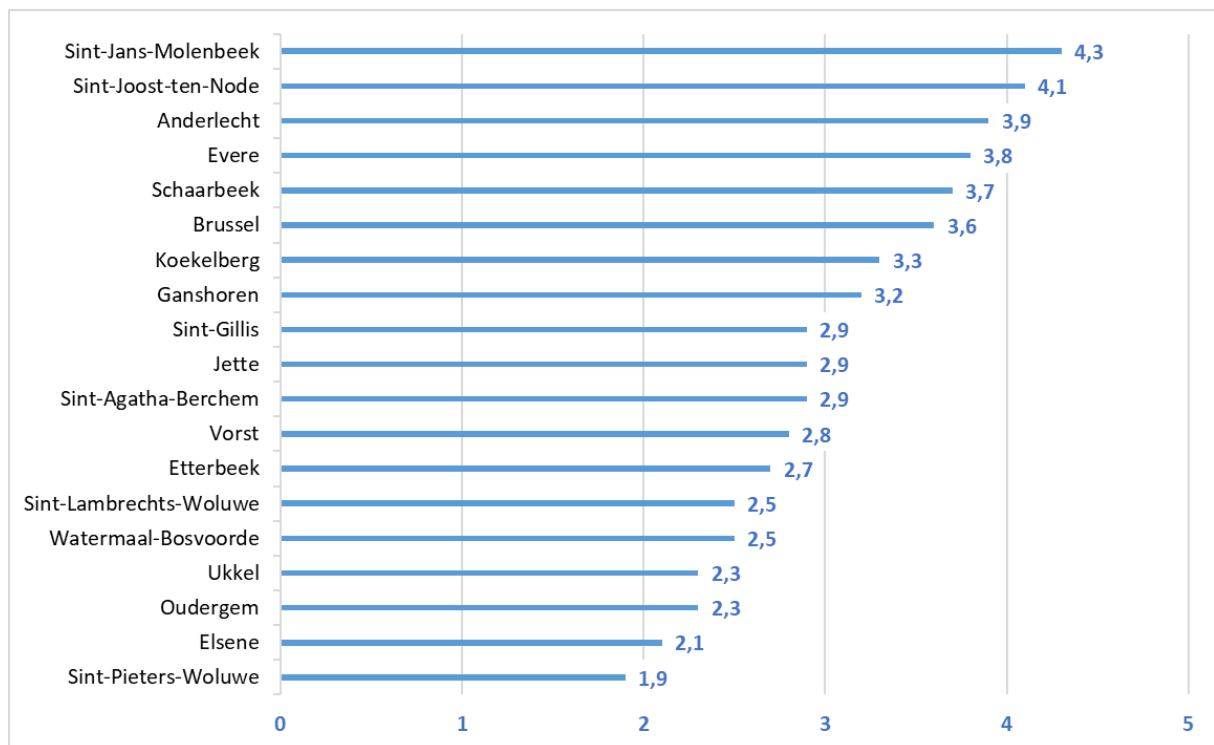
De digitale kloof

Volgens een UCL-studie uit 2017 voor het CIBG hebben de armste gemeenten van Brussel een ding gemeenschappelijk: hun hoge "niveau van digitale kwetsbaarheid".²⁰

Op een schaal van 1 tot 5 varieert het niveau van digitale kwetsbaarheid in de meest welvarende gemeenten, zoals Sint-Pieters-Woluwe, Oudergem en Ukkel, van 1,9 tot 2,1. In de armste gemeenten, waaronder Schaarbeek, Anderlecht, Sint-Joost en Molenbeek, ligt diezelfde indicator tussen de 3,7 en 4,3.

Schaarbeek vertoont alle variabelen die de digitale kloof volgens de UCL het sterkst beïnvloeden: lage opleidingsgraad en laag inkomensniveau, hoge werkloosheid, sterke vertegenwoordiging van de OCMW-begunstigden binnen de volwassen bevolking.

Niveau van digitale kwetsbaarheid van de Brusselse gemeenten

Bron: Rapport van de UCL voor het CIBG (2017) Berekeningen: OCMW van Schaarbeek (Sociaal observatorium).

Als we in aanmerking nemen dat die gegevens dateren van 2017 en dat de coronacrisis het digitaliseringsproces van nagenoeg alle diensten versnelde, was het tijd voor een nieuwe actuele balans met vooral aandacht voor de noden en moeilijkheden van de meest kwetsbaren.

De CSSA peilde in juli 2021 met een vragenlijst naar de ervaringen van zowel de gebruikers als de maatschappelijke werkers. De eerste voorlopige gegevens geven alvast een idee van de toestand:

- 1 gebruiker op 3 heeft thuis geen stabiele verbinding (20%) of geen toegang tot het internet (15%).
- 3 op de 4 hebben geen printer (66 %) of gebruiken die niet als die al aanwezig is (9 %).

²⁰ Bonnetier C., Brotcorne C., Vendramin P., Schurmans D., *Analyse de la fracture numérique sur le territoire de la Région de Bruxelles-Capitale*. Rapport voor het CIBG. November 2017

- 1 op de 2 heeft nog nooit gehoord van een OCR (50%)²¹
- 1 op de 2 ervaart regelmatig problemen om online stappen te zetten
- 4 op de 10 zijn niet in staat om zelfstandig iets online te regelen

Daarbij komt dat 40% van de respondenten moeilijkheden meldt met lezen en dat 45% niet kan schrijven in een van de twee officiële talen van het Brussels Gewest.

Naar socio-economisch profiel raakt 45% niet verder dan het lager secundair onderwijs (zonder kwalificatie, basisonderwijs of lager secundair), ontvangt meer dan 40% een leefloon of equivalent leefloon en wordt het maandelijks inkomen bij 38% van de gezinnen geraamd op minder dan 1200€.

Ook de maatschappelijke werkers wijzen op het kritieke van de situatie:

- Meer dan 1 op de 2 respondenten bevestigt vragen van hun doelgroep meermaals niet te hebben kunnen beantwoord omdat procedures digitaal verlopen en niet-digitale alternatieven verdwijnen. Dat percentage stijgt tot 85% als we iedereen meetellen die het voorbije jaar minstens een keer met dat probleem werd geconfronteerd.
- Meer dan 70% van de ondervraagde maatschappelijke werkers meent dat problemen met lezen en schrijven en de gebrekkige kennis van het Nederlands en het Frans als hoofdoorzaak kunnen doorgaan voor de non take-up van de sociale rechten via computer.
- Naast financiële moeilijkheden (bij de aanschaf van een computer en internetverbinding) ervaren de begunstigden nog een groter probleem: namelijk de administratieve procedures begrijpen als die online moeten worden gevolgd (98% van de antwoorden).

Tijdelijke werkloosheid

Andere factor die de huidige werkgelegenheids crisis minder zichtbaar maakt, is de tijdelijke werkloosheid. Op korte termijn heeft deze sociale buffer de negatieve gevolgen van de crisis helpen temperen. En omdat werknemers, om tijdelijke werkloosheid te kunnen genieten, zich niet als werkzoekende hoeven in te schrijven blijft dit verschijnsel vooralsnog vrijwel onzichtbaar in de statistieken. Een van de neveneffecten is dat het daadwerkelijk aantal verloren gegane banen verborgen blijft of pas later aan het licht zal komen.

Op het hoogtepunt van de crisis waren er in Schaarbeek veel meer tijdelijk werklozen dan werkzoekenden ingeschreven bij Actiris.

In Schaarbeek waren er op het hoogtepunt van de crisis (april 2020) veel meer tijdelijke werklozen (11.900) dan werkzoekenden ingeschreven bij Actiris (10.670).

Aantal tijdelijk werklozen en aantal werkloze werkzoekenden in Schaarbeek

	maart-20	apr-20	mei-20	juni-20	juli-20
aantal tijdelijk werklozen	10 065	11 900	10 473	6 829	4 666
aantal werkloze werkzoekenden	10 990	10 670	10 320	10 454	10 737

Bron: RVA en Actiris. Berekeningen: OCMW van Schaarbeek (Sociaal observatorium).

Uitgaande van het aantal inwoners bevinden ook hier de twee gemeenten Sint-Pieters-Woluwe en Schaarbeek zich op beide uitersten van de schaal: Schaarbeek helemaal bovenaan (9% van

In Schaarbeek was 9% van de bevolking tijdelijk werkloos, in Sint-Pieters-Woluwe was dat 4,6%.

²¹ Een OCR (Openbare Computerruimte) is een ruimte met computers en internetverbindingen die gratis ter beschikking worden gesteld van het publiek. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest telt momenteel 19 OCR.

de bevolking is tijdelijk werkloos), Sint-Pieters-Woluwe helemaal op de onderste sport (4,6%).²²

Hoewel tijdelijke werkloosheid op korte termijn bepaalde gevolgen van een crisis kan afzwakken, was dit voor werknemers met kortlopende arbeidsovereenkomsten tijdens deze pandemie ontoereikend²³.

In 2020 voerde de federale overheid een reeks tijdelijke aanpassingen door aan de sociale wetgeving om die werknemers binnen de context van de crisis enigermate te beschermen²⁴. Maar ook al werden bepaalde voorwaarden om in aanmerking te komen tijdelijk opgeschort, dan nog is het stelsel van tijdelijke werkloosheid niet bedoeld voor preciaire arbeidsrelaties met als “fundamentele tekortkoming” dat er geen sprake is van een stabiele arbeidsrelatie die in tijden van crisis kan worden opgeschort. Dat was in het bijzonder het geval voor werknemers van wie de arbeidsovereenkomst van bepaalde duur afliep, uitzendkrachten, flexi-jobbers, platformbanen, en voor stagiairs die een individuele beroepsopleiding op de bedrijfsvloer volgden²⁵.

Als we inzoomen op het belang en de zwakte van de sociale bescherming, toonden de gevolgen van de Covid-19 crisis onder meer aan hoe bepaalde vormen van tewerkstelling een grotere economische en sociale onzekerheid genereren en hoe dat effect in tijden van crisis als een olievlek kan uitdeinen. Als dit in België al het geval is - een land waar volgens het *World Social Protection Report*²⁶ de dekking van werkloosheidsuitkeringen (m.a.w. het percentage werklozen dat daadwerkelijk een werkloosheidsuitkering in geld ontvangt) wereldwijd het hoogste is - dan kan men zich gemakkelijk een beeld vormen van de sociale ravage die de huidige pandemie in andere landen kan aanrichten.

Atypische werkgelegenheid

De situatie kan voor mensen met een baan die minder goed door de sociale wetgeving wordt beschermd en die minder betaalt, alleen maar hachelijker worden.

Een ander onderwerp dat een grondige analyse vergt, is de impact van de huidige sociale crisis op de zogenaamd atypische werkgelegenheid. Dit is essentieel om de situatie en de evolutie van de arbeidsmarkt te analyseren, waarvoor echter nog steeds geen duidelijke en algemeen erkende definitie bestaat.²⁷

De eerste analyses stellen dat de situatie sinds maart 2020 alleen maar erger werd voor personen die al in onzekere omstandigheden leefden, met name dan voor jongeren, mensen met buitenlandse nationaliteit en met heel kortdurende banen, onvrijwillige deeltijdse betrekkingen die minder goed door de sociale wetgeving worden beschermd en minder worden betaald.²⁸

²² Bron: RVA. Berekningen: OCMW van Schaarbeek, Sociaal observatorium.

²³ Zie bijvoorbeeld Belgisch tijdschrift voor sociale zekerheid, nr. 1, 2020; Working group Social impact Corona crisis, Monitoring van de impact van Covid-19 op werkgelegenheid en sociale bescherming in België. Analytische nota, 12 februari 2021.

²⁴ Neven J.-F., Mechelynck A., “Un renforcement du chômage temporaire pour tous les travailleurs ? Certains travailleurs atypiques privés à la fois de travail et de chômage temporaire”, *Journal des tribunaux du travail*, 2020, p. 157-167.

²⁵ Ibidem.

²⁶ IAO, World Social Protection Report 2014/15: Building economic recovery, inclusive development and social justice, Genève, 2014, www.ilo.org, p. 36.

²⁷ Zie in dit verband: Caldarini C., *Les effets de l'emploi atypique sur la protection sociale des travailleurs migrants*, Courrier hebdomadaire du CRISP, n° 2488-2489, 2021 (www.crisp.be/librairie/catalogue/2051-effets-emploi-atypique-protection-sociale-travailleurs-migrants-9782870752593.html).

²⁸ Zie bijvoorbeeld, Eurofound, “Living, working and Covid-19”, 2020, www.eurofound.europa.eu; Groep van de Verenigde Naties voor duurzame ontwikkeling, “Le monde du travail et la Covid-19 », 2020, www.un.org.

Volgens de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) werden werknemers met onzekere arbeidsovereenkomsten of in atypische arbeidsverhoudingen bijzonder zwaar getroffen door de coronapandemie; velen van hen hadden geen toegang tot ziekteverlof, tot een werkloosheidsverzekering of tot andere onmisbare vormen van bescherming.²⁹

De IAO beschouwt ook iedere vorm van tewerkstelling die niet gebeurt op een werkplek die fysiek verschilt van de woonplaats van de werknemer als atypisch.³⁰

Werknemers met een atypisch statuut (uitzendkrachten, freelancers en zelfstandigen) kregen het tijdens de eerste maanden van de crisis bijzonder hard te verduren.

Houden we dat laatste kenmerk voor ogen, dan vallen vandaag alle vormen van telewerk ook onder de noemer van atypische arbeid. Gezien bepaalde methoden in de strijd tegen de huidige Covid-19 pandemie zal telewerk wellicht een vaste waarde in de samenleving worden.

Een enquête gedurende de eerste lockdown in België (maart-mei 2020) door onderzoekers van de Universit  catholique de Louvain (UCL), de Universit  Saint-Louis - Brussel (USL-B) en het CESEP toonde in welke mate die lockdown de ongelijkheid heeft versterkt en wees op de kwetsbare en soms achterhaalde aard van sommige wettelijke bepalingen³¹.

In casu hadden werknemers met een atypisch statuut (uitzendkrachten, freelancers en zelfstandigen) het tijdens de eerste maanden van de crisis bijzonder hard te verduren.

1. De verhouding mensen die verklaarden tijdens de eerste lockdown inkomensverlies te hebben geleden, bedroeg 14 % bij de ambtenaren, 33 % voor mensen met een contract van onbepaalde duur, 36% voor werknemers met een contract van bepaalde duur, en niet minder dan 73% voor werknemers onder atypisch statuut (uitzendkrachten, freelancers en zelfstandigen)³².
2. Bij atypische werknemers lag het inkomensverlies verhoudingsgewijs hoger dan bij de rest van de bevolking (de gemiddelde waarde van hun verlies wordt geraamd op 833 euro, zijnde 41 % van een gemiddeld maandloon, tegenover 665 euro voor de totale bevolking, goed voor 33 % van een gemiddeld maandloon).
3. Ook geven zij vijftien keer vaker aan dat ze in deze periode geen enkel inkomen hadden.
4. Zij geraken blijkbaar moeilijker aan betrouwbare informatie over de nieuwe sociale steunmaatregelen.

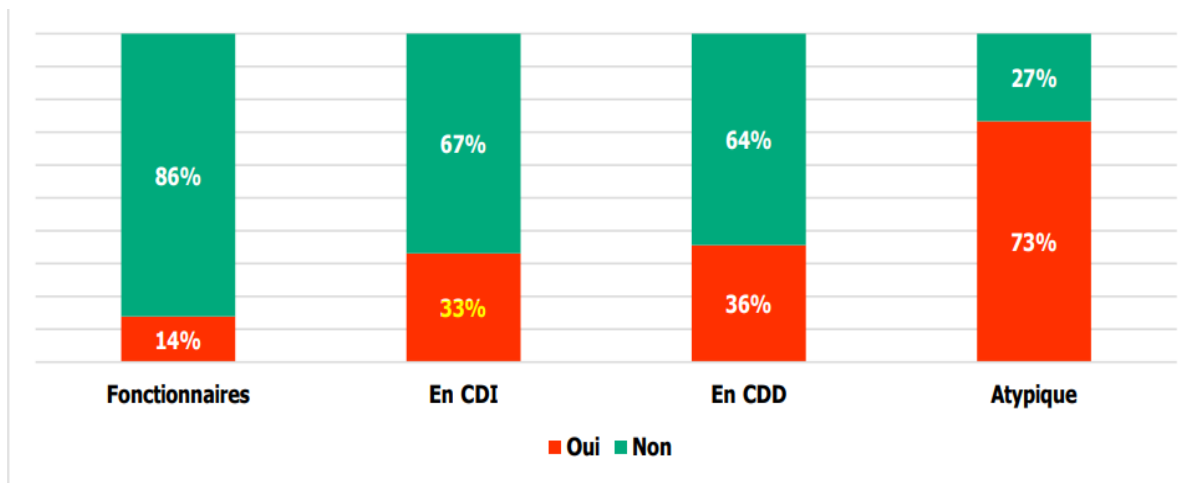
²⁹ IAO, "COVID-19: Protéger les travailleurs sur le lieu de travail: Le COVID-19 pousse les travailleurs pr caires au bord du pr cipice », maart 2020 www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_739133/lang--fr/index.htm.

³⁰ IAO, Non-standard employment around the world, Genève, 2016, www.ilo.org, p. 7.

³¹ Charles J., Desguin S. (coord.) "Aux confins". Travail et foyer à l'heure du (d )confinement », Centre socialiste d'éducation permanente (CESEP), Travail Entreprise Démocratie (TEC, UCLouvain), USL-B, 2020.

³² *Ibidem*, p. 27.

Verhouding personen die al dan niet verlies van beroepsinkomsten aangaven, volgens het tewerkstellingsstatuut

Bron: Charles & Desguin, 2020, p. 27

De sociale gevolgen van de coronapandemie zijn voor wie tussen de mazen van de Verzorgingsstaat valt nog groter. Gelijktijdig verbreedt ook de kloof tussen “insiders” en “outsiders”, m.a.w. tussen wie wel en niet of niet volledig binnen het toepassingsveld van de sociale bescherming valt.

De lacunes die de crisis aan het licht bracht, tonen aan dat heel wat werknemers met atypische arbeidsovereenkomsten zijn blootgesteld aan een mechanisme van “dubbele bestraffing”³³. Wie aan het werk is, geniet bepaalde beschermende maatregelen niet, of niet volledig (bijvoorbeeld de beperking van de opeenvolgende contracten van beperkte duur). Bij baanverlies door een crisis zijn ze minder beschermd dan andere werknemers.

Atypische werknemers die aan de slag zijn genieten niet alle beschermingsmaatregelen; valt hun baan weg, dan zijn ze nog minder beschermd dan gewone werknemers.

Gevolgen van de pandemie voor het bedrijfsleven

Volgens de statistieken waren er minder faillissementen dan voor de sociale en gezondheids crisis.

Volgens de officiële statistieken gingen er in België tijdens de eerste lockdown (periode maart-juni 2020) 2.107 bedrijven failliet. Een jaar eerder waren dat er in dezelfde periode 3.860.

Een jaar later (maart-juni 2021) zijn de cijfers nog steeds bijna dezelfde als in 2020. Het aantal faillissementen ligt tijdens de pandemie met andere woorden veel lager dan voor de sociale en

gezondheids crisis. De daling van het aantal faillissementen is in Brussel evidentier dan in de twee andere gewesten.

Die cijfers zouden kunnen doen besluiten dat 2020 en 2021 twee bijzonder gunstige jaren waren voor economie en bedrijfsleven, terwijl iedereen weet dat dit net niet zo was.

Zoals Statbel oppert, moeten we bij de interpretatie van die gegevens ook andere factoren in aanmerking nemen. Eerst verstrikt er altijd een bepaalde periode tussen het daadwerkelijk stilvallen van de economische activiteit en de uitspraak door de rechtbank van het eigenlijke faillissement. De stopzetting van de activiteit verschijnt bijgevolg pas na enige tijd in de cijfers. Maar net door de

³³ J.-F. Neven, A. Mechelynck, “Un renforcement du chômage temporaire pour tous les travailleurs ?”, *op. cit.*

coronacrisis werkten heel wat rechtbanken en ondernemingsregisters op een laag pitje en beperkten ze hun activiteiten tot 18 mei 2020.

Faillissementen in België per gewest en per maand

Maart-juni 2019	Maart	April	Mei	Juni	TOTAAL
	2019	2019	2019	2019	Maart-juni
Vlaams Gewest	445	421	419	438	1 723
Brussels Gewest	261	250	296	323	1 130
Waals Gewest	242	263	249	253	1 007
TOTAAL	948	934	964	1 014	3 860

Maart-juni 2020	Maart	April	Mei	Juni	TOTAAL
	2020	2020	2020	2020	Maart-juni
Vlaams Gewest	453	163	175	365	1 156
Brussels Gewest	189	52	26	138	405
Waals Gewest	227	83	69	167	546
TOTAAL	869	298	270	670	2 107

Maart-juni 2021	Maart	April	Mei	Juni	TOTAAL
	2021	2021	2021	2021	Maart-juni
Vlaams Gewest	317	277	215	304	1 113
Brussels Gewest	106	69	115	154	444
Waals Gewest	182	120	156	157	615
TOTAAL	605	466	486	615	2 172

Bron: Statbel Berekeningen: OCMW Schaarbeek, Sociaal observatorium

In die periode werden bovendien een aantal maatregelen getroffen om de gevolgen van de Covid-19-crisis te ondervangen. Zo volstaat een verwijzing naar het Koninklijk Besluit dat de faillissementsprocedures voor de rechtbanken bevroor en van kracht was tot 17 juni 2020, of naar het nieuwe moratorium dat de regering op 6 november 2020 goedkeurde en dat ondernemingen beschermt die de deuren moesten sluiten om de verspreiding van het coronavirus te beperken, of nog, naar het hervormingsvoorstel om de toegang tot de procedure voor gerechtelijke reorganisatie te verlichten. We mogen evenmin vergeten dat de fiscale administratie en de RSZ bedrijven door een feitelijk moratorium hebben beschermd tegen een mogelijk faillissement als gevolg van fiscale en sociale schulden.

Tot slot bestaan er ook vandaag nog op federaal, regionaal en lokaal niveau maatregelen om de ondernemingen tijdens deze crisisperiode te ondersteunen. Zo verleent de RSZ bijvoorbeeld afbetalingsplannen met een maximale duur van 24 maanden om alle voor 2020 verschuldigde bijdragen en bedragen te betalen. De FOD Financiën handhaaft de steunmaatregelen waaronder een daling met 15% van de bedrijfsvoorheffing voor tijdelijke werkloosheid en fiscale vrijstelling voor het betalen van overuren binnen de cruciale sectoren tot 30.06.2021.

Alle hiervoor beschreven overheidsmaatregelen hadden een matigend effect op het aantal faillissementen dat sinds maart 2020 werd uitgesproken. Of eenvoudig gesteld: die maatregelen die terecht de symptomen bestrijden, verhullen deels ook de bron van alle kwaad.

Zoom op Schaarbeek

In Schaarbeek is meer dan 38% van de btw-plichtige ondernemingen actief in een van de drie sectoren die het zwaarst door de crisis zijn getroffen.

Volgens Statbel zijn de sectoren die op nationaal niveau het zwaarst getroffen werden door faillissementen de bouw (24% faillissementen), de voertuigenhandel en -reparatie (19%) en de horeca (15%).

We hebben deze cijfers niet op lokaal niveau, maar we kennen de sociaaleconomische verschillen tussen de ene gemeente en de andere, en we weten dat terwijl de economie als geheel vertraagt als gevolg van de pandemie en de sociale en gezondheidsbeperkingen, sommige sectoren van de economische activiteit volledig instorten

In Schaarbeek vertegenwoordigen deze drie activiteitensectoren meer dan 38% van de btw-plichtige ondernemingen, tegenover 34% in Sint-Pieters-Woluwe (zie onderstaande tabel en figuur).

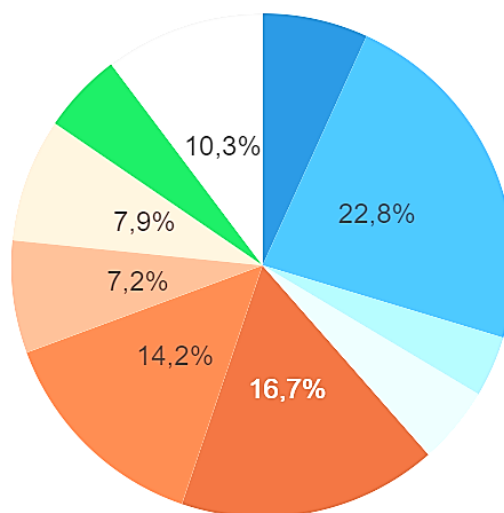
Btw-plichtige ondernemingen in de 3 sectoren met de meeste faillissementen in maart 2021

	Schaarbeek	Sint-Pieters-Woluwe
Bouwnijverheid	14,2%	9,6%
Groot- en detailhandel / reparatie van auto's en motorfietsen	16,7%	19,6%
Verschaffen van accommodatie en maaltijden	7,2%	4,9%
TOTAAL	38,1%	34%

Bron: Stabel Berekeningen: OCMW van Schaarbeek (Sociaal Observatorium)

Schaarbeekse btw-plichtige ondernemingen per activiteitensector

- Activités de services administrati
- Activités spécialisées, scientifiq
- Arts, spectacles et activités récré
- Autres activités de services
- Commerce/ réparation d'automo
- Construction
- Hébergement et restauration
- Information et communication
- Transports et entreposage
- Autres

Bron: Statbel Berekeningen: OCMW Schaarbeek (Sociaal observatorium)

Gevolgen van de pandemie voor studenten

De bevraging door de NBB bij de gezinnen leert dat ook studenten zwaar inkomensverlies leden tijdens de coronacrisis en daarmee op gelijke voet staan met zelfstandigen en tijdelijke werklozen; het

gemiddelde inkomensverlies voor die drie categorieën bedraagt 38%.³⁴

Ook wijzen de resultaten erop dat die categorieën van personen nog harder werden getroffen omdat ze doorgaans werken in de sectoren waar de zwaarste coronaklappen vielen.³⁵

Bovendien is de toegang tot het sociale beschermingsnet voor studenten beperkt, omdat ze geen aanspraak kunnen maken op tijdelijke werkloosheid.

Studenten die voor hun inkomen afhankelijk zijn van studentenarbeid bevinden zich bijgevolg in een uitermate moeilijke situatie.

Hoewel de volledige daling van studentenarbeid nog niet uit de RSZ-gegevens kan worden afgeleid, stelde een aantal analisten al een uitgesproken daling vast (Bever et al. 2020).

Maar die moeilijkheden die de *Fédération des étudiant.e.s francophones* luidkeels uitschreeuwde, blijken nauwelijks of niet uit de statistieken. Zelfs de enquête van de POD-MI bij OCMW's toont slechts een lichte toename van het aantal jobstudenten binnen de nieuwe steunaanvragen bij het OCMW: van 2-2,5% tijdens de eerste twee maanden van 2020, vóór de eerste grote lockdown, tot ongeveer 4% aan het einde van datzelfde jaar.

Ook de database van de Welzijnsbarometer POD-MI³⁶ geeft aan dat het aantal GMPI-studenten veeleer daalde in 2020 en 2021, maar dat maakt deel uit van een algemene stagnatie, zo niet van een daling binnen alle categorieën GMPI tijdens deze crisis, die zich bij nagenoeg alle OCMW's liet optekenen.

Wat kunnen we daaruit besluiten?

De analyse leidt tot verschillende conclusies.

De eerste is dat de indicatoren zelf niet het fenomeen zijn. Alle indicatoren verstrekken informatie over een fenomeen dat we willen observeren, maar zijn op zich niet het verschijnsel. Geen van die indicatoren is er een. Zo kan het werkloosheidscijfer wel zijn gedaald, wat niet noodzakelijk betekent dat ook de werkloosheid daalde.

De tweede conclusie is dat we bij de interpretatie van de gegevens de schijn moeten doorbreken. Cijfers zijn immers niet vanzelfsprekend, laat staan objectief. Net als kwantitatieve verschijnselen moeten ook kwantificeerbare fenomenen diepgaander worden geanalyseerd dan wat ze op het eerste zicht lijken te betekenen en te suggereren. Vergelijk het met de passagiers op een uitvarende boot die de haven - en niet het schip - zien bewegen.

Een andere conclusie betreft de effecten van die aangekondigde verandering van tijdperk voor de organisatie van het sociale leven door telewerk. Terwijl sommigen vooral voordelen zien in deze nieuwe manier van werken die zich wellicht na de gezondheids crisis zal doorzetten, zijn er - vooral in de steden - heel wat verenigingen waar de maatschappelijke werkers hemel en aarde verzetten om de digitale kloof van hun doelgroep te dichten; dan denken we vooral aan oudere alleenstaanden, alleenstaande moeders, mensen die geen enkele landstaal spreken of zich moeilijk kunnen uitdrukken, anderen zijn ongeletterd, dakloos en in het beste geval vormt een oude draagbare telefoon hun enige communicatiemiddel, enz.

---

³⁴ <https://stat.nbb.be>

³⁵ Barrez J., Van Dam R., "Armoede en kwetsbare groepen tijdens de coronacrisis", *Belgisch tijdschrift voor sociale zekerheid*, nr. 1, 2020, p.193-225

³⁶ <https://stat.mi-is.be>

Maar de enige echte conclusie van dit alles betreft de doeltreffendheid van de sociale radars waarover wij als OCMW's beschikken tijdens de crisis en t.a.v. de ingrijpende veranderingen die zich momenteel voordoen. Met name in de grote steden zijn de radars die de OCMW's door de jaren heen op hun grondgebied hebben uitgezet vooral die van het plaatselijke verenigingsleven. Heeft iemand huisvestingsproblemen of is er een probleem met het betalen van de facturen van de crèche? De vereniging verwijst die persoon dan door naar het OCMW. Iemand anders heeft rechtsbijstand nodig i.v.m. zijn verblijfsvergunning? Dan verwijst het OCMW hem of haar naar een plaatselijke vereniging. In de meeste gevallen coördineren die verenigingen onderling en met het OCMW.

Tot dusver heeft dit altijd goed gewerkt. Maar de voorbije periode drukten nieuwe noden nieuwe mensen in de onzekerheid. We denken dan meer bepaald aan zelfstandigen, personen die plots zonder beroepsinkomen vielen, zonder, zogenaamd van de "arbeidsmarkt te zijn verwijderd". Dergelijke situaties en die groep van mensen pikken onze sociale radars niet op. We weten niets of haast niets van die associatieve, institutionele of informele netwerken waarbinnen die nieuwe personen zich bewegen.

Zit een zelfstandige met zijn bedrijf maandenlang in een impasse? Tot wie wendt hij zich? Niet tot het OCMW, zoals uit de monitoring van de FOD Maatschappelijke integratie blijkt. Misschien tot zijn werkgeversfederatie? Zijn sociaal secretariaat? Toegegeven: we weten daar niets van.

Op dit vlak valt een berg werk te verzetten. Het OCMW moet nieuwe partnerschapsnetwerken opzetten. We moeten nieuwe gesprekspartners de weg tonen naar het OCMW. Het zijn immers in de eerste plaats de OCMW's die nieuwe drempels moeten overschrijden. En dan moeten we zelfs onze woordenschat aanpassen. En dat bovenop de druk die nu al op onze schouders rust.

Bronnen

Actiris : www.actiris.brussels

Barrez J., Van Dam R., « Pauvreté et groupes vulnérables pendant la crise du Coronavirus », *Revue belge de sécurité sociale*, n° 1, 2020, p.193-225

Bevers T., Burnel V., Coenen A., Gilbert V., Jacobs A., « The end of the world as we know it? L'impact de l'épidémie de Covid-19 sur le marché du travail belge », *Revue belge de sécurité sociale*, n° 1, 2020, p.41-64

Bonnetier C, Brotcorne P., Vendramin P., Schurmans D., *Analyse de la fracture numérique sur le territoire de la Région de Bruxelles-Capitale. Rapport pour le CIRB*. Novembre 2017

Caldarini C., *Les effets de l'emploi atypique sur la protection sociale des travailleurs migrants*, Courrier hebdomadaire du CRISP, n° 2488-2489, 2021 : www.crisp.be.

CASS, Synthèse de la matinée et matinée de réflexion / co-construction sur les besoins de nos publics en temps de Covid, 28 juin 2021

Charles J., Desguin S. (coord.) « Aux confins. Travail et foyer à l'heure du (dé)confinement », CESEP, TEC, UCLouvain, USL-B, 2020

Cherenti R., *Les aides sociales complémentaires en CPAS. Étude exploratoire*, UMons / CeRiS, 2020

Dubois H., Ludwinek A., *Access to social benefits: Reducing non-take-up*, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Eurofound), Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015 : www.eurofound.europa.eu.

Eurofound, « Living, working and Covid-19 », 2020 : www.eurofound.europa.eu

Groupe des Nations Unies pour le développement durable, « Le monde du travail et la Covid-19 », Note de synthèse, juin 2020 : www.un.org.

Lucina A., Masini M., « Le virus des inégalités », *Alter Échos*, 19/01/2021 : www.alterechos.be

Neven J.-F., Mechelynck A., « Un renforcement du chômage temporaire pour tous les travailleurs ? Certains travailleurs atypiques privés à la fois de travail et du chômage temporaire », *Journal des tribunaux du travail*, 2020, p. 157-167

Observatoire de la Santé et du Social de Bruxelles-Capitale, *Baromètre social 2020*, Commission communautaire commune, Bruxelles, 2020.

OIT, « Covid-19: Protéger les travailleurs sur le lieu de travail: Le Covid-19 pousse les travailleurs précaires au bord du précipice », mars 2020 : www.ilo.org

ONEm www.onem.be

SPP IS, Baromètre de l'intégration sociale <https://stat.mi-is.be>

SPP Intégration sociale, Enquête impact social Covid-19, Février 2021 : www.mi-is.be

SPP IS, *Enquête d'impact social Covid-19. Manuel*, Mai 2020

StatBel : <https://statbel.fgov.be>

Working group Social impact Corona crisis, *Monitoring des conséquences du Covid-19 sur l'emploi et la protection sociale en Belgique. Note analytique*, 23 juillet 2021 :

<https://socialsecurity.belgium.be> Working group Social impact Corona crisis, *Monitoring van de impact van Covid-19 op werkgelegenheid en sociale bescherming in België. Analytische nota, 23 juli 2021*: <https://socialsecurity.belgium.be>

